

SZÖNYI VIVIEN

KÖZÖSSÉGI TÁNCALKALMAK EGY MOLDVAI MAGYAR TELEPÜLÉSEN

KIVONAT: A tanulmány a moldvai Magyarfalu táncéletével, azon belül is a kalendáriumi ünnepekhez (karácsony, szilveszter, újév, vízkereszt, *húshagyt*, húsvét, pünkösd, templombúcsú) és az emberi életfordulókhoz (keresztelő, lakodalom, születésnap) kapcsolódó, a szórakozás rendszeres (vasárnapi tánc, *guzsalyas*, diszкотéka, diszkó) és spontán (társasmunka, házibuli) táncalkalmával, valamint a hagyományőrző tevékenységhez köthető táncos eseményekkel (táncpróba, előadás, táncház) foglalkozik. Az egyes táncalkalmak helyszíne (nyilvános vagy privát, kültéri vagy beltéri), ideje és időpontja (nappali vagy esti), valamint résztvevőinek életkora és családi állapota közösségileg meghatározott, azonban a helyi normák és szokások a kutatás által figyelemmel kísért időszak alatt, tehát a múlt század közepe óta jelentős átalakuláson mentek keresztül. Az adatközlői elbeszélésekre és a kutató saját megfigyeléseire támaszkodó tanulmány Magyarfalu folyamatosan változó tánckultúrájához szeretné közelebb vinni az olvasót, ezzel együtt pedig a moldvai magyarság táncfolklorisztikai megismeréséhez kíván hozzájárulni.

KULCSSZAVAK: táncalkalom, ünnep, szórakozás, hagyományőrzés, Moldva

Bevezetés

A tanulmány a moldvai Magyarfalu (Arini) közösségének ünnepi és szórakoztató táncalkalmait vizsgálja az 1940-es évektől egészen napjainkig. A településen végzett táncantropológiai kutatás 2015-ben vette kezdetét, ahol azóta is résztvevő megfigyelőként, illetve interjúkészítés formájában igyekszem adatokat gyűjteni a folyamatosan változó táncalkalmak szervezésére, szokásaira és körülményeire vonatkozóan. Az írás témaválasztását indokolja, hogy a moldvai magyarok táncélete egy kevésbé vizsgált kérdésköre a hazai táncfolklorisztikának, megismerése nélkül viszont nehezen körvonalazható a keleti táncdialektus részeként számontartott moldvai dialektusterület,¹ emellett szinte értelmezhetetlen a táncolás gyakorlatának helye és szerepe az adott település szociokulturális rendszerén belül.

Magyarfalusi táncalkalmak

Magyarfaluban a táncolás konkrét helyhez és időhöz, ezáltal alkalomhoz is kötött, s csak kivételes esetekben fordul elő spontán módon. Az alkalomhoz kötöttségből fakadóan a tánc funkciója és tartalma az adott kontextusban értelmezhető, a gyakorlatot ettől a jelentésmezőtől elvonatkoztatni nagyon nehéz maguknak a táncosoknak is. Veress Sándor 1930-ban a moldvai Klézsén tapasztalta meg az éneklés szituatív jellegének erősségét: „Azt már látom, hogy nem úgy megy a dolog, ahogy az otthoni gyűjtések után képzeltem. [...] Mert hiába beszélek, akármit mondok, a válasz mindig az, hogy ők nem szoktak énekelni, nem tudnak, és ezt százszor elismétlik. Mikor meg egy öregasszonytól siratóéneket kértem, azt mondja, hogy biz ők szépen tudnak, várjam csak meg, ha meghal valaki, aztán ott hallgassam, hogy milyen szépen megy. De hát éne-

1 Saját nézőpontja szerint a magyar és a román táncfolklorisztika is a keleti táncdialektushoz sorolja a moldvai magyarok által lakott térséget. Bővebben lásd Bucşan 1977, 330–332.; Martin 1990, 450.; Giurchescu 1995, 234., 246–248.

kelje nekem most el, mondom, nem azért jöttem én ebbe a faluba, hogy azt várjam, míg meghal valaki, így is el lehet azt mondani. De azt nem, mondja a vénasszony, mert akkor mindjárt eljő Szent Mihály.”²

A magyarfalusi kutatás során magam is szembesültem a táncolás ezirányú determináltságával, mely több ponton megnehezítette a gyűjtőmunkát. Az adatközlők gyakran arra hivatkozva nem feleltek kérdéseimre, hogy „ott és akkor” tudták a tánclépést, a táncnevet, a hozzá kapcsolódó dallamot vagy szokást, azonban „itt és most” ezeket nem tudják felidézni, vagy ha emlékeznek is mindenre, az adott kontextusból kiszakítva szégyen, „nem [helyén]való” róla beszélni.³ Mindez felélelzi a táncolás szituációkötött funkcióit, az adott „speciális [tánc]alkalom” normarendszerének és a táncoló személy tudatállapotának eltérését a hétköznapitól, ennek függvényében a megszokott viselkedési szabályok ideiglenes megszegését, mely hiába kollektív és elfogadott az adott kontextusban, abból kilépve nem válik a közbeszéd publikus tárgyává.

A táncolás *ünnepi* alkalmi kapcsolódhatnak a kalendáriumi év jeles napjaihoz és a fontosabb emberi életfordulókhoz, *szórakozási* formaként gyakorolhatják rendszeresen és alkalmi jelleggel is. Véleményem szerint az ünneplés és a szórakozás nem feleltethető meg teljes mértékben egymásnak, mivel egyik a szent, másik a profán világ igényeit igyekszik kielégíteni. Természetesen a két funkcionális és jelentésmező nem választható szét ennyire élesen a táncolás esetében, a következőkben mégis két csoportba osztva tárgyalom a *homo festivus* (ünneplő ember)⁴ és további két csoportban a *homo ludens* (játzó ember)⁵ különféle táncalkalmait a vizsgált településen. Végül a közösség orga-

2 A lejegyzés 1930. július 15-én készült Klézsn (Cleja). Veress 1989, 302. Magyarfaluban is úgy tartják, hogy Szent Mihály viszi el a halottak lelkét. Iancu 2011, 129.

3 Rubinyi Mózés hasonló viszonyulást tapasztalt a moldvai fiataloknál népdalgyűjtéskor: „[...] az eddigi utazók, de maguk a csángók is azt hangsúlyozzák, hogy nincsenek dalaik. Hiszen e szót nem is ismerik. *Ének* névvel pedig nagyobbára csak a templomiakat illetik meg. A *nótát* is csak a kántorok ismerik – a dallam fogalmának hordozójaként. Csak ha a nagyobbára magyarföldi kántor megmagyarázta nekik, hogy *bolondságokat*, olyasmit értek [ti. a dalok alatt], a melyekkel guzsalyosokban szoktak pajzánkodni, akkor énekeltek el nagy szégyenkezve egy-egy dalt.” Rubinyi 1901, 172. Kiemelés a szerzőtől, megjegyzés tőlem.

4 Nyíri 1977, 649.

5 Huizinga 1949, ix.

nikus táncalkalmi mellett röviden kitérek a táncolás organizált formájára, a hagyományörző oktatási tevékenység által teremtett táncos eseményekre, ahol az ünneplés és szórakozás mellett a tudatos tanulás, alkotás és előadás szintjei is megjelennek.

A vallási ünnepek táncalkalmi

Magyarfaluban a jelentős kalendáriumi ünnepekhez, helyi szóhasználat szerint *idnapokhoz*⁶ szinte mindig kapcsolódott táncalkalom vagy valamilyen táncos szokás. Az 1940-es és 1970-es évek közötti periódusban karácsony, újév, vízkereszt, húsvét, pünkösöd és búcsú alkalmával közösségi jellegű nyilvános *táncot* szerveztek a falu központjában, a Megyánon. A kültéri táncolás télen, rossz idő esetén is alapvető volt,⁷ s nem este, hanem nappal tartották meg a szentmise⁸ és a vecsernye között. Megesett, hogy nem szerveztek minden egyes ünnepkor táncot – ez nagyban függött a táncszervezők tevékenységétől, a fiatalság aktuális igényeitől vagy lehetőségeitől. Karácsonykor, december 25-én és 26-án, újév esetén inkább január 2-án és 3-án került sor táncra, bár ezek a táncalkalmak sosem kerültek olyan biztosan megrendezésre, mint a vízkereszt *tánc* január 6-án. Az idősebb adatközlők emlékei szerint ez volt a legjelentősebb táncalkalom a téli időszakban. Ugyanezt figyelhetjük meg tavasszal is, amikor a változó időpontban ünnepelt húsvétkor szinte mindig tartottak táncot (húsvéthétfőn és utána kedden), míg pünkösdkor ez néha elmaradt. A búcsú a templom patrónusának ünnepnapjához van igazítva, tehát 1968-ig Szent István vértanú szeptember 2-i ünnepéhez közelebb eső vasárnap és hétfőn tartották a táncmulatságot.

6 Az „ünnepnap” valamikori alakja az „id+nap» (jelentése: ’szent nap’) volt, de ez az összetétel és ez a jelentés idővel elhomályosult.” Tánczos 2015, 6. Lásd még Benkő 1976, 1053.

7 „Karácsonykor künn vót [a tánc], há. Úgy falták ott a hóba! Mikor hó, mikor sár. De hát táncoltak.” Elmondta: 1975-ben született magyarfalusi asszony.

8 A településen ebben az időszakban még nem volt plébánia, de vélhetően a nagyobb ünnepnapok alkalmával egy kiérkező pap celebrálta a miséket.

Ezekon a táncalkalmakon a faluközösség minden korosztálya részt vehetett (és részt is vett), a fiatalság mellett a házások is táncolhattak. A gyermekek ezalatt játszottak, az idősebbek pedig *vigyázkodtak* és *tanácsoltak*, tehát szemlélődtek és beszélgettek, figyelemmel kísérték a táncolókat. A férfiak közül többen a kocsmában voltak vagy a kocsmá és a tánchely között mozgolódtak, iszogattak és beszélgettek.

A magyarfalusiak más római katolikus települések búcsúit is gyakran látogatták. Elsődlegesen a közeli Lábnjik (Vladnic), Diószén (Gioseni), Horgyest (Horgești), Valén (Valeni) és Ketris (Chetriș) búcsúiban fordultak meg, de a távolabbi Klézse, Rekecsin (Răcăciuni) és Ploszkucén (Ploscuțeni) falvakba is eljutottak.⁹ A rendszerváltás előtt ezekre az ünnepekre gyalog vagy szekérral jártak a fiatalok, házások és az idősebbek. Amíg a nyilvános táncalkalmakat következtesen megrendezték, a környező ortodox települések búcsúiba is ellátogattak a magyarfalusi fiatalok, akik a templomi szertartáson nem, de a táncban részt vettek. Ilyenkor gyakran meghívták azokat is, akik a kollektívben töltött közös munka révén ismeretségre tettek szert a románok körében.¹⁰

Ebben az időben a helyi tradíciónak egy kiemelt napja volt a hamvazószerdát megelőző húshagyókedd vagy *húshagyat*, ahogy a faluban nevezik.¹¹ A nagyböjtöt megelőző nap sütéssel és főzéssel telt, ugyanis este táncot és vacsorát rendeztek több helyen. A fiataloknak bált szerveztek egy nagyobb ház szobájában vagy az iskola egyik termében, ahol sötétedés után kezdetét vette a tánc. 11 óra körül asztalhoz ültek, s elfogyasztották a leányok által készített ételeket. Éjfél után már nem volt szabad táncolni, így a vacsora végeztével mindenki hazament. „Ha van szeretéjük [szeretőjük/kedvesük], akkor a leányok kell, hogy pregötiljanak [készítsenek] ételt. Tyúkot vágnak. S ha van két leány, akkor visznek egy ép [teljes] tyúkot, sütnék bélest, ilyen túróval. Csinálnak ételeket, s a legény viszen egy korsó bort, pohárt a leányok. S mikor még van egy óra 12-ig, akkor fognak enni, de még hamarkább. Mikor eljött 12 az óra, akkor teszik el az asztalt, gátá [vége].

9 A csíksomlyói búcsú egykori látogatására még az idősebb adatközlők sem emlékeznek. Vö. Iancu 2011, 357.

10 Iancu Laura a szomszédos Recea település Illés napi búcsúját emeli ki, melyet a magyarfalusi közösség tagjai is látogatnak. Iancu 2011, 358.

11 Laknerné–Porvay 1986, 9.; Iancu 2011, 350.

Ettünk húst, s mi maradt, akkor odaadták a cigányoknak [muzsikusoknak]. Muzikáltak [zenéltek], s ettek ők is azután.”¹² Mindeközben a házasok és akár az idősebbek is összegyűltek egy-egy háznál, rokoni vagy szomszédsági alapon 5-6 család, s egy kiürített szobában táncoltak, majd vacsoráztak. Ilyenkor az egész településen nagy mozgolódás volt, „zengett a falu”, mivel minden falurészben, több családnál is mulatságot szerveztek. Mindez nem jelenti azt, hogy aznap este mindenki táncra perdült volna, hiszen volt, aki elutasította a *húshagyat* szokásrendjét. „Én úgy utáltam, mikor mómám [anyám] kikente [kimeszelt] ott bent, szépen kitakarította húshagyatra, s mikor táncoltak, összegyűltek ott bent so- kan, összegyurakodtak, hát még a plitát [kályha főzőlapját] is felkoplisztották [levertek]. De én elmentem hazulról, elmentem egy matusámhoz [nagynéném- hez]. Ott háltam. Há én úgy utáltam azt a pipabúzt! S mennyi ördög legény, s mennyi ördög bába [öregasszony], s bacsó [öregember].”¹³ Fontosnak tartom kiemelni, hogy az elbeszélésekben a *húshagyati* táncalkalom esetében fordul elő először a *bál* kifejezés használata, mely valószínűleg esti és beltéri jellegéből adódóan különült el a nappali és kültéri *tánc*tól. „Vót egy tíz gazda, fogadtak egy két cigányt [muzsikust], csináltak egy bált, olyat. Háznál! Kítették az ágyakat onnan honnünnet [bentről], s táncoltak ott bent. Há’ Burduzsén mekkora vót...vót egy két bál is oda le. Mert kicsike vót Burduzsén.”¹⁴

Az 1970-es évektől ezek a táncalkalmak egyre inkább megritkultak, hagyományos megrendezésük többször elmaradt, 1968 óta a búcsút pedig Szűz Mária születésének szeptember 8-i emléknapján ünneplik. A rendszerváltást követően a 2000-es évekig csak karácsonykor, illetve újévkor volt tánc a kultúrotthonban, esti bál formájában, melyet a fiatalság és a fiatal házasok látogattak.

Az utóbbi húsz évben ezeket a bálakat, melyeken több település fiataljai és házaspárjai is részt vesznek, a községközpont kultúrotthonában, Gäiceanában szervezik meg. A *revelion* (szilveszter) közösségi megtartása újabb jelenségnek mondható a településen. A december 31-ei táncmulatságot eleinte a helyi kultúrotthonban tartották, azonban nem tudott teljesen beépülni a helyi hagyo-

12 Elmondta: 1930-ban született magyarfalusi asszony.

13 Elmondta: 1926-ban született magyarfalusi asszony.

14 Burduzsén a település egyik része. Elmondta: 1948-ban született magyarfalusi férfi.

mányba, mivel a 2000-es évektől többnyire elmaradt, az elmúlt években pedig csak alkalmi szinten került megszervezésre az egyik magyarfalusi kocsmában a fiatalok részvételével. Napjainkra a hagyományos helyi szervezésű ünnepi táncalkalmak közül csak a búcsú maradt, melyet továbbra is a szabad ég alatt, a Megyánon tartanak, azonban már ott sem napközben, hanem este kerül sor a táncra. A környező települések búcsúit ma már ritkán látogatják, akkor is leginkább a rokoni kapcsolatok ápolása miatt.

A táncalkalmak mellett érdemes szót ejteni néhány téli rituális szokásról, melyek az ünnepnapokat kísérik, s több esetben dramatikus-táncos elemet is tartalmaznak. Az ó- és újév határán napközben és este is általánosnak mondható a zajkeltés, melyet egykoron kolompokkal, ostorral, puskával, napjaikban pedig petárdákkal, tűzijátékkal űznek a legények. Az év utolsó napján hagyományos kántáló és éneklő szokásokban nem, viszont a *kecske* és a *medve* alakoskodó játékokban rituális tánccal találkozhatunk. Ezek a tárgyalt időszakban folyamatosan változtak, elsősorban külső (tanári, papi) beavatkozás (tanítás) hatására, számos elemet átvettek a szomszédos román települések hagyományából. Az egykoron magyar nyelvű szövegek ma már csak románul hallhatók, a rendszerváltást megelőzően még a legények által gyakorolt alakoskodásokat napjainkban gyermekek mutatják be házról házra járva.¹⁵

Az emberi életfordulók ünnepeinek táncalkalmai

A legfontosabb közösségi szinten megünnepelt emberi életfordulónak a házasság tekinthető. Az 1940-es és 1970-es évek között két fiatal egybekelését a leánykérés szokása előzte meg Magyarfaluban. Ilyenkor a házasodni kívánó legény a keresztszülőkkel (későbbi nászokkal), szülőkkel, esetleg néhány közeleb-

15 Érdemes megfigyelnünk, ahogy a december 31-ei *uráló* és alakoskodó szokások megtartását a legények elhagyták, azzal egy időszakban kezdett megjelenni a településen a szilveszteri esti mulatság.

bi családtaggal felkereste a jövendőbelije házát. A leánykérést a keresztapa vagy a keresztanya tolmácsolta, aki elmondta, hogy a vele érkezők egy bárányt, juhot vagy vadkecskét¹⁶ keresnek.

„Eljött az asszony, aszongya: »Jaj Rózsika, ide jött bé egy báránykám, addig futok az izlázról [gyepűről], jaj a lelkenek! De láttam jó béjött az ográdába [udvarba], nehogy elzavard!« Mám [anyám] nem vette számát, gyelók [egyáltalán]! Há beszélgetnek, mire: »Nem jött, néni Anna, nem járt [ti. itt a bárány], nem is láttam.« »Na állj meg Rózsika, mert itt van nálad!« Akkor vótak ilyen tréfa beszédek úgy, hogy nem is leted [találtad] ki.»¹⁷

A leány családja ilyenkor tréfálkozva kivezetett egy juhot vagy kecskét, s azt adták oda a legénynek vagy beöltöztettek egy férfit, esetleg egy öregasszonyt fehér ruhába, fátlyallal letakarva, s őt vezették a kérők elé. A tréfálkozás részeként húsok és sütemények helyett zöldséggel, bor és pálinka helyett vízzel kínálták a vendégeket. Hosszas „keresés” után végül megtalálták, akiért jöttek, kivezették a lányt is a legény elé. A leánykérés után közös vacsorát ültek, melyet néhol tánc követett a családi háznál. Ennek a szokásnak nem tartották meg minden esetben a fent leírt rituális részeit, azonban a lánykérést családi körben többnyire megünnepelték.¹⁸

Magyarfaluban a hagyományos lakodalom, helyi szóhasználat szerint *nunta*, háromnapos volt, általában télen, hétköznapokon tartották, amikor az esketés keddi vagy csütörtöki napra esett. A lakodalom első napja a *nyírásza*, azaz a menyasszony házánál volt, ahová csak az ifjú pár még házassulatlan barátai és rokonai kaptak meghívást, a második napot pedig a *nyirel*, azaz a vőlegény házánál töltötték, ahol az egész faluközösség házas tagjai jelen lehettek. „Mikor vót a lakodalom, a nunta, olyan hideg vót, hogy megfagyott a kenyér, megfagyott a galuska [töltött szőlőlevél]. Verték be azokat a cerusokat [cölöpöket] [ti. a földbe], hát nem vótak asztalok.»¹⁹

16 Magyarfaluban a szarvasünöt nevezik vadkecskének.

17 Elmondta: 1937-ben született magyarfalusi asszony.

18 Gunda Béla a szokást *kézadás*nak nevezte, amikor is a kérők juhot kerestek a lányos háznál. Gunda 1990, 48. Kós Károly leírásában a kérőknek háromszor kellett meglátogatniuk a lány családját, s csak harmadszorra történt meg a *kézfogó*. Kós 1997, 76., 78.

19 Elmondta: 1949-ben született magyarfalusi asszony.

A násznépi menetben olykor férfiruhába öltözött asszonyok is megjelentek, akik ijesztgették és összekormozták a gyermekeket és a fiatalokat. A lakodalom harmadik napja volt az úgynevezett *palakányia*, melynek alkalmával az ifjú pár szűkebb családi köre, valamint az előkészületekben aktívan segítők elfogyasztották a lakodalomból megmaradt ételeket és tartottak maguknak egy külön mulatságot.

Az 1970-es évektől megjelent a polgári esküvői szertartást követő táncmulatság, az úgynevezett *konónia*.²⁰ Ez az alkalom pár héttel megelőzte a templomi esküvőt, hétköznapi és hétvégén is megtarthatták, de csak fiatalok vehettek rajta részt. A *konóniára* külön zenészeket fogadtak, vacsorát és egész estés táncmulatságot tartottak, valamint megajándékozták a fiatal párt. Gyakorlatilag ennek hatására az egymás után három napig tartó lakodalom kétnaposra rövidült, mivel a menyasszony házánál tartott tánc helyét átvette a *konónia*. Az 1980-as évektől az esketést és a *nuntát* is egyre többen hétvégén szervezték meg. „Régebb két-három héttel korábban vót [a *konónia*], nem mint most, hogy esküsznek meg a kaminnál [kultúrotthonnál] es, a templomnál es. Akkor megcsinálták két héttel vagy hárommal a lakodalom előtt, s így mentek le oda a primáriához [polgármesteri hivatalhoz], nem jöttek ide fel ők. S akkor szombaton este, mondjuk héttől tartottak egy ilyen [táncot], s elé kettőkorig, háromkorig vót ilyen zene, kászetofón [magnó], boxákkal [hangfalakkal], izékvel, avval csináltuk a kununia csivilát [polgári esküvői mulatságot]. A nyírásánál [menyasszonyál] vót ez otthond.”²¹

Az 1990-es évek közepén a *konónia* mint önálló táncalkalom eltűnt a falu táncéletéből. A polgári és egyházi esküvőt ugyanazon a napon, szombaton tartják, melyet egy estés mulatság követ a falu kultúrotthonában. Erre az ünnepségre az egész faluközösség hivatalos. A rendszerváltást követően a *palakányia* jelentősége visszaesett, az ezredforduló óta csak néhány család tart ilyenkor mulatságot. Bár nem gyakori, napjainkban mégis előfordul, hogy a lakodalmat

20 A kifejezés a román *cununie civilă*, azaz polgári esküvő magyarfalusi tájnyelvi változatára vezethető vissza. A polgári esküvőt 1905-ben tették kötelezővé az akkori Román Királyságban. Halász 2020, 155.

21 Elmondta: 1975-ben született magyarfalusi asszony.

egy másik település kultúrotthonában vagy egy városi étteremben szervezik meg, és az sem példanélküli, hogy esküvő és *nunta* nélkül együtt él és családot alapít egy fiatal pár.

Végezetül két rendhagyó „lakodalomról” kell szót ejteni. Magyarfaluban a temetéssel kapcsolatban nem találtam táncolásra vagy zenélésre utaló adatot.²² A településen elhunyt házасulatlan fiatalokat volt, hogy menyasszonynak vagy vőlegénynek felöltöztetve temették el, a temetés után a faluközösség tort ült,²³ azonban a szertartást nem kísérte rituális táncszokás.²⁴ A fiatal papok felszentelését követően a papi lakodalmat, melyet ugyancsak *nuntának* hívnak, egy zárt-körű vagy nyilvános összejövetelel tartják meg, ahol a közös étkezés mellett a pap ajándékokat kap, s táncmulatsággal ünneplik meg az új státuszát.²⁵

Az emberi életfordulók ünnepei közül a *keresztelő* ugyancsak hagyományosnak mondható, mivel a csecsemő keresztelését szinte minden esetben kisebb családi körű étkezés, *keresztelőlakoma* követte.²⁶ A rendszerváltás után egyre általánosabbá vált ezt az otthoni ünnepséget zenehallgatással, egyúttal táncal kísérrni. A 2000-es évek óta egyes családoknál teljes táncalkalomná nőte ki magát az esemény, helyi szóhasználat szerint a *kumetria*,²⁷ hiszen vannak, akik zenészeket fogadnak a keresztelőre, melyet zártkörűen, a rokonok, barátok és szomszédok meghívásával a helyi kultúrotthonban, esetleg egy városi étteremben tartanak meg. A keresztelőt követő tánc a templomi szertartás után, délután és este van, melyen minden korosztály képviselteti magát.

A *név-* és *születésnapok* megünneplése a faluban nem tekint nagy múltra vissza. Korábban is megemlékeztek mindkettőről a családon belül, az ünnepel-tet felköszöntötték, azonban a születésnap táncos mulatságok megszervezése csak az ezredforduló óta vált népszerűvé. Ezeket a kisebb ünnepségeket családi

22 Vö. Laknerné–Porvay 1986, 9.

23 Vö. Kós 1997, 94.; Halász 2020, 277–278.

24 Moldva esetében csak az ortodox román közösségekben fogadnak zenészeket a temetésre. Németh 2009, 12. Moldovai vonatkozásban a *chiperiul* temetési táncszokás ismert. Chiseliță 2009, 347.

25 Iancu 2011, 186.

26 Iancu 2011, 170. Lásd még Halász 2020, 360.

27 Román nyelvterületen a keresztelő ünnepség általános megnevezése *cumetrie*. Giurchescu 1995, 16.

vagy baráti körben otthon tartják meg, többnyire az adott születésnapot követő vasárnap délután. A fiatalok és az idősebbek körében is kedvelt szokás. A közös étkezést a születésnap tortája és az ajándékok átadása zárja, melyet italozás és táncolás követ. Napjainkban a legtöbb ünnepi táncalkalmat telefonkészülékkel megörökítik, majd a fotókat és videókat a közösségi oldalakon megosztják. Ezen reprezentációs alkalmak közül a születésnap kitüntetett szereppel bír.

A szórakozás rendszeres táncalkalmai

Az ünnepi események mellett a szórakozás utáni vágy is alkalmat teremt a táncra. Magyarfaluban az 1970-es évek elejéig csaknem minden vasárnap, a mise után táncot tartottak a szabad ég alatt, eleinte a deák²⁸ udvarán, később a Megyánon. A böjti időszak kivételével a szokást egész évben tartották, télen is.²⁹ A táncalkalmon az egész faluközösség részt vehetett, azonban csak a fiatalok állhattak be a táncba. Előfordult, hogy egy-egy fiatal házaspár is közéjük keveredett, amíg a szervezők vagy maguk a fiatal táncosok ki nem tessékelték onnan. Ez általában a tréfálkozás egy szegmense volt, nem követte komolyabb szankció.

„Nagy havat elhányták a deáknak az ogradájába [udvarán], aztán gyűltek, egy [reggel] 10-kortól összegyűltek leányok, legények, küsebbek, nagyobbak. Úgy rúgták a táncot, hogy vége! Az asszonyok mentek, de álltak meg a kapun küjél [kint]. Néztük, hogy táncolnak. Ez ennek a fia, ez ennek a leánya. Öreg bábák [öregasszonyok] es mentek. Há lássak még én es efjúságot [fiatalságot].”³⁰

Az 1970-es évektől ezek a közösségi táncalkalmak már nem voltak rendszeresek. Amennyiben a legények otthon tartózkodtak, néha még megszervezték őket, valamint a leányok, ha nyári időszakban összebeszéltek, akkor megfogadtak egy helyi zenészt, aki néhány óráig a falu központjában szolgáltatta nekik

28 A településen deáknak hívják a kántort. Helyi szerepköréről lásd bővebben Iancu 2011, 64–66.

29 Magyarfaluban nem volt szokás, mint más moldvai településeken, hogy téli időszakban a vasárnapi *táncra* egy ház nagyobb szobáját kibéreljék.

30 Elmondta: 1926-ban született magyarfalusi asszony.

a talpalávalót. A vasárnapi táncra vonatkozóan az 1980-as évektől már nincs adatom.

„Én nem ültem itthon, mert el vótam menvel [ti. dolgozni]. Ha hazajöttünk nyárra, egy vasárnapra, több efjúság [ifjúság], hogy dolgoztunk Brăilába vagy Galați-ba, vótunk egy-egy harmincan is egy helyt. S akkor мүк [mi] összebeszélünk, ne, hazamenünk ekkor, s ekkor, kimenek mondom én, s még egyvel, s fogadjunk táncot. S aztán mentem ki [ti. Băcioiu-ba zenészeket fogadni], nyárba es. Kapálás üdején [idején] vagy aratáskor. Mikor kijöttek a miséről, a templomból, akkor ott kellett legyenek a cigányok. Fútták [fújták], mikor kijött a világ [nép] a miséről, akkor futtak vagy egy táncot, kettőt, hármat, ötöt, mennyit futtak, aztán kellett vigyük, adjunk ennik.”³¹

A fiatalok számára rendszeres táncalkalmat teremtett a *guzsalyas*, vagy más néven *gyűlés*,³² *gyülekezés* szokása is. A késő őszi és téli időszakban a fonó, szövő, varró vagy kötő munkát a lányok, fiatal és idősebb asszonyok korosztályok szerint tagolódva kisebb csoportokban közösen végezték. A házasság nélküli lányok négyen-öten rokoni vagy szomszédági alapon hétfőtől péntekig minden este összegyűltek valamelyikük házában. „Este húzták a harangot Szűz Máriának, aztán ettünk itthon, aztán mentünk el, mint mennék én most magához, aztán más este mentünk máshoz. Csináltunk rendet. Most este nekem vótak gyűlve, hónap este magának. Akkor fontunk, szóttunk, köttünk. Ilyen lámbánk [petróleum lámpánk] vót.”³³

Az adott napra kiszabott munkát mindenkinek el kellett végeznie, de ezen felül a *guzsalyasban* a szórakozási szokások több formáját gyakorolták: mesét (*beszédet*) mondtak,³⁴ viccet meséltek, találós kérdéseket tettek fel egymásnak,³⁵

31 Elmondta: 1951-ben született magyarfalusi férfi.

32 A fiatalok ezen munkaalkalmát a gyimesi magyarok is *gyűlésnek* nevezték, bár ott szélesebb értelemben, több társas összejövetel megnevezésére használták. Kallós Zoltán szerint „A szót a románok is átvették s *ghilus* alakban, ugyanezen jelentéssel használják.” Kallós–Martin 1970, 198.

33 Elmondta: 1930-ban született magyarfalusi asszony.

34 A mesemondás azokban a *guzsalyasokban* népszerűbb volt, ahol idősebb asszonyok dolgoztak, s a munkafolyamatok tanulása miatt bekapcsolódtak melléjük a fiatalabb lányok is.

35 Halász 2020, 48–50.

tréfás játékokat űztek,³⁶ énekeltek vagy táncoltak. A *guzsalyasok*ba kisebb csapatokban a legények is eljártak, akik leginkább a hangulat fokozásáért feleltek. Amíg a lányoknak dolgozniuk kellett, ők gyakran iszogattak, kártyáztak, aki tudott, az muzsikált is. „Aztán elfogyott a fonójik, a kájertyik [szövőjük], aztán birkozódtak [ti. a legények], aztán táncoltak. Azokat a bánkákat [padokat] kivették, aztán fogtak táncolni. Régen volt sültü. Hogy mondják, furulya.”³⁷

„Mikor a legények, s a leányok elkezdték, kihallott a hegyre! Há nem tőt [telt] el [a guzsalyas], hogy ne énekeljenek. Magyar éneket, román éneket. De nekem most nem jut eszembe. Fútták [énekeltek] magyarul es. »Szerettem, szerettem falu végén lakni, mert az én édesem oda jár itatni. Lovát itogassa, magát mutigassa.« Há én úgy tudtam énekelni!”³⁸

Az este folyamán a *guzsalyas* háznál tartózkodtak a lány szülei, kisebb testvérei is, akik nem vettek részt a fiatalok szórakozásában, a szomszéd szobából/konyhából mégis „figyelemmel kísérték” az eseményeket. Ezek a *gyűlések* kétségkívül a magyarfalusi fiatalok egyik legjelentősebb ismerkedési, párválasztási alkalmi voltak egykoron. „Annyikat játszottunk, hogy mikor hazamentünk, úgy mentünk bé reszketve az ajtón, hogy most kérdeznek meg, hogy motics-csuk [mutassuk] meg, hogy mit dógoztunk. Há semmit, mit dógozzunk? Királyoztunk.”³⁹

A településen böjti időszakban tilos a tánc vagy az éneklés, igaz ez az advent idejére is. Egy idős adatközlő elbeszélése szerint azonban az 1940-es években a *kisböjt* alatt ez a táncilalom nem vonatkozott a *guzsalyasra*, ugyanis éjfél után a lányok és a legények közösen ettek, táncoltak, végül pedig együtt indultak a kora reggeli imaórára a templomba.⁴⁰ „Nálunk vót béles, csináltunk galuskát [töltött szőlőlevelet], leves ételt, tyúkot vágtunk. Mikor a másikhöz elindultunk, akkor azok is biztosan úgy tettek. Aztán onnan mentünk a templomba, a gyűlésből. Vittük a kájétokat [füzeteket], az olvasókat. Aztán mikor kijöttek a

36 Lásd még Gyapjas et al. 1952, 12.

37 Elmondta: 1932-ben született magyarfalusi asszony.

38 Elmondta: 1926-ban született magyarfalusi asszony.

39 Elmondta: 1964-ben született magyarfalusi asszony.

40 Ez adventi időszakban a rorátét jelenti, azonban ekkor még nem volt pap a településen, így a helyi kántor vezette a reggeli imaalkalmakat.

templomból, akkor mind odagyűltünk azhoz a házhoz, vegyük el a fonalunkat, vegyük el a kötönket. Kellett menjünk a templomba, s mi egész éjend [éjjel] nem aludtunk! Jó vót akkó, mert ifjak vótunk! Aztán aludtunk nappal egy-egy kicsit.”⁴¹

A *guzsalyasok* mint táncalkalmak az 1970-es évektől kezdtek háttérbe szorulni, mivel a legények egyre kevésbé tudtak részt venni rajtuk. Ettől függetlenül a *guzsalyaskodás* szokása egészen az 1990-es évek végéig létezett a faluban,⁴² elsősorban a lányok közreműködésével. A legények jelenlétében vagy anélkül a munka mellett maguk között is énekeltek, táncoltak. Érdemes kiemelni, hogy az 1980-as évektől a „guzsalyaskodni”, „guzsalyasba menni” kifejezést már olyan esetekben is használták a fiatalok, amikor tényleges szövőmunkát nem végeztek, csak összegyűltek egyikük házánál beszélgetni és szórakozni, így „guzsalyasok” akár nyáron is lehetek.

A település iskolájának egyik termében vagy egy üresen álló házban az 1980-as évek második felétől nyári időszakban heti rendszerességgel *diszkrétét* szerveztek vasárnap délutánonként. Ezen az eseményen csak háziasulatlan fiatalok vettek részt, valamint alkalmanként fiatal házások, a zenét pedig egy helyi születésű legény szolgáltatta. Ez a táncalkalom nem volt hosszú életű a településen, az 1990-es évek elején megszűnt. A rendszerváltás után már előfordult, hogy a magyarfalusi fiatalok más település szórakozóhelyein vagy kultúrotthonaiban szervezett diszkóba jártak. A helyi *diszkrététa* megszűnésével ezek a diszkók váltak a fiatalok rendszeres szórakozási alkalmainak kizárólagos helyszínévé továbbra is vasárnapokon.

Az elmúlt 10-15 évben a környékbeli diszkókat péntek és szombat esténként szervezték meg. A térség legnagyobb diszkója Lujzikalagorban található, melyet a település messzesége miatt csak ritkán látogatnak a magyarfalusiak. Közelebbi célpontjaik között Vultureni, Huruiești, Pânțești és Szászút (Sascut) szórakozóhelyei említhetők, ahová általában autókkal, előre megszervezett kis csapatokban jutnak el – jobbra a fiúk. Amennyiben a nagyobb ünnepek

41 Elmondta: 1926-ban született magyarfalusi asszony.

42 Klézse, Somoska (Somușca) és Külsőrekecsin (Fundu Răcăciuni) falvakban ekkorra már megszűnt a *guzsalyaskodás* szokása. Péterbencze 2020, 183.

alkalmával is diszkót szerveznek a térségben, a magyarfalusi fiatalok inkább a găiceanai bábra látogatnak el.

A szórakozás eseti táncalkalmai

A szórakozás táncalkalmai közül említést érdemel néhány olyan eset is, melynek megszervezése nem tekinthető rendszeresnek, mégis egy falurész, korcsoport, baráti kör vagy család számára lehetőséget nyújt a táncolásra. Az ide sorolt táncalkalmak közül néhányat csak egy-egy adatközlő elbeszélése alapján tudtam rekonstruálni. Mindez bizonyítja az alkalom eseti jellegét, valamint előrevetíti annak a lehetőségét, hogy kutatás folytatásával még több spontán, egyszeri táncalkalom kerül feljegyzésre.

Az 1950-es évek végén, amikor még rendszerek voltak a vasárnapi *táncok* a deák udvarán, megesett, hogy az egyik falurész lakói saját mulatságot tartottak. Burduzsénben mint a település egyik legkisebb, zsákutcás részén, viszonylag elkülönült jellege miatt az ott élő családok között szoros szomszédsági viszonyrendszer létezett. Néha előfordult, hogy a szomszédok összegyűltek valamelyikük udvarán vasárnap délután, s közösen táncoltak. Ebben a táncban a házasok és idősebbek is részt vehettek, a zenét pedig egy helyi muzsikus vagy kézi hajtású gramofon szolgáltatta.⁴³

Ugyancsak az 1950-es évekre tehető a legények és házas férfiak szombat esti beltéri összejövedele, amikor is néhányszor kibérelték egy özvegyasszony házána nagyobb szobáját. Az *emberes bálban* italoztak, muzsikáltak és táncoltak, a leányok vagy asszonyok nem voltak jelen. Elképzelhető, hogy ezek az eseti táncalkalmak egy régebbi hagyomány lassú eltűnésének utolsó emlékei.⁴⁴ „Szombat esténként ezek aszonták, hogy emberes bállok, nem leányos, legényes, tudod-e. De annyit jut eszembe, hogy anyámnál fogadtak bálakat, mert vót egy

43 Az adatközlői elbeszélések alapján csak egyetlen család tulajdonában volt gramofon a településen.

44 Az Egyházaskozárra települt magyarfalusi születésű Gusa Pál emlékei szerint munka után szombatonként is szerveztek mulatságot a faluban. Laknerné–Porvay 1986, 8.

ilyen nagy szobája nekije, s akkor abba a nagy szobába a legények fogadtak hozzá bált. Nagy vót a hely ott bent, s özvegy vót, be is engedte. S jut eszembe, hogy én néztem ki a sutuból. A kályha után vót egy hely, ahova a gyermekek feküdtek le, s akkor annak aszonták sutu. S én akkor ott neztem ki a szoba [kályha] likak [lyukak] közt, úgy járták ott bent! Hátrafogott kéz. Legények!”⁴⁵

Valamivel gyakoribbnak tekinthetők azok az alkalmak, amikor a társasmunkák végeztével a segítséget elfogadó család megvendégeli (*megtiszteli*) a munkában résztvevőket.⁴⁶ Ilyenkor, a munka utolsó napján vagy a rá következő vasárnap, étellel és itallal kínálják az egybegyűlteket, a nagyobb munkák (házépítés, aratás) esetén közösen táncolnak is.⁴⁷ Itt csaknem minden korosztály részt vehet a táncban, ugyanakkor a házibulival ellentétben ezen az eseményen a tánc csak egy járulékos tényező, nem fordul elő minden esetben, így hiába tartják fenn a *megtisztelés* szokását még napjainkban is, nem tekinthető rendszeres táncalkalomnak. Az összejövetel mögött meghúzódó jelentés is eltér egy általános buliétől, mivel a társasmunkát követő lakoma és táncolás egykoron a hálaadás és a munka lezárásának egy rituális aktusa lehetett.

Az 1980-as években néhány vasárnap a hazatért vendégmunkások is szerveztek táncot a falu központjában. Ez annyiban különült el a korábban hagyományos vasárnapi *tánc*tól, hogy házas emberek szervezték, így ők maguk és saját korosztályuk is beállt táncolni, emellett a szervezők fizették a teljes zenekart, nem pedig a táncolók. Emiatt ezek az eseti táncalkalmak nyilvános közegben reprezentálták az adott személy anyagi gyarapodását, valamint a közösség részére felajánlott *pomanaként*⁴⁸ is értelmezhetők. „Most emberül [házas férfiként] is fogadtam táncot én. Bémentünk Izraelba, s hazajöttünk, beszélünk há-

45 Elmonda: 1950-ben született magyarfalusi asszony.

46 A kaláka táncok gazdag gyimesi hagyományáról lásd Kallós–Martin 1970, 200–202.; román vonatkozásban lásd Giurchescu 1995, 49.

47 Vö. Kós 1997, 93.

48 A román *pomană* szó jelentése alamizsna, adomány, mely Magyarfalu hagyományaiban kitüntetett szereppel bír. Nemcsak a temetés utáni negyvenedik napon tartott tort érték alatta (Iancu 2011, 325.), hanem az önzetlen vagy hálát kifejező ajándékot is. Egy Líbiában dolgozó magyarfalusi vendégmunkásra így emlékszik vissza a lánya: „De olyan jószívű volt, hogy amikor hazajött, s mit hozott, mind odapománázta [elajándékozta]. Mind!” Elmonda: 1964-ben született magyarfalusi asszony.

rom ember vagy egy négy, s fogadtunk egy vasárnap egy táncot. Mindcsak ilyen fánfárak [rézfúvós zenekar]! Béhoztunk több cigányt [muzsikust]. Jött 10–12.”⁴⁹

A táncos események sorában szót kell ejteni azon zártkörű, családi házban/udvaron tartott összejövetelekről is, melyek elsődleges célja a közös kikapcsolódás, szórakozás. Magyarfaluban a *buli* vagy *gyülekezés* kifejezést használják ezekre az alkalmakra, azonban az újkeletű spontán szórakozási formáktól való elkülönítés érdekében a továbbiakban házibuliként⁵⁰ hivatkozom rá. Ezek feltehetően régebben is részei voltak a falu táncéletének, ám az adatközlők elbeszélései alapján tudatos – és továbbra is csak eseti – megszervezésük az 1970-es évektől datálható. A baráti vagy családi körben szervezett *házibulik*at vasárnap délután szervezik, jó idő esetén az udvaron, ahol általában közös főzéssel-sütéssel (napjainkban grillsütéssel),⁵¹ étkezéssel, beszélgetéssel és táncolással töltik az időt egészen sötétedésig.

A táncban ilyenkor lehetősége van minden korosztálynak, még a gyermekeknek is részt venni. A rendszerváltást megelőzően a házibulikba azon szomszédos falvakból származó, román nemzetiségű barátok is meghívást kaptak, akikkel a szervező család egy mezőgazdasági csoportban közösen dolgozott. Újabban a külföldön dolgozók hazaérkezése alkalmából szoktak otthoni összejövetelt szervezni, amikor is a korábban „indok nélküli” szórakozás helyét az újbóli találkozás és a család újraegyesülésének megünneplése veszi át.

Végezetül a táncolás olyan jelenkori alkalmi emlékhelyek, amikor a tánc ismét csak járulékos elemként funkcionál, nem egy előre eltervezett közösségi cselekvés. A fiatalok újabban a kocsmában, helyi szóhasználat szerint a *bárnál*, valamint a nyári időszakban a szabad ég alatt, néha az erdőben összegyűlnek beszélgetni, sütögetni. Ilyenkor – hangulattól függően – eseti jelleggel táncolnak is. Érdeemes megemlíteni, hogy a helyi kocszmákban nem általános a tánc még a hétvégi esteiken sem. Ilyenkor elsősorban a házastalan legények látogatják a helyet, ahol az alkoholfogyasztás helyett a közös időtöltésen, beszélgetésen és a társasjátékokon (póker, rómi, biliárd) van a hangsúly.

49 Elmondta: 1951-ben született magyarfalusi férfi.

50 A házibuli kifejezés használatával eddig még nem találkoztam a településen.

51 A grillsütés helyi szóhasználat szerint *grötár*, *grötározás*. A román *grătar* szó jelentése rost, sütőrostély.

A hagyományörző csoportok táncalkalmai

Magyarfaluban a 2000-es évektől működnek hagyományörző tánccsoportok, melyek az irányított tánctanulás által a koreografált tánctudás bemutatását teszik lehetővé. Ehhez hasonló előadásokat már korábban is készítettek a helyi állami iskolában, tehát az intézményesített keretek közt való táncolás nem újkeletű a településen. A jelentősebb állami vagy vallási ünnepeken a gyermekek előadást mutattak be az iskolában, ahová a faluközösség minden tagja hivatalos volt. Ezek nem kimondottan táncelőadások voltak, azonban tartalmaztak táncos részeket, melyek a helyi hagyományos táncrepertoárra és bizonyos népies műtáncokra épültek. A táncbemutató ideje olykor ütközött a lokálisan érvényben lévő tánctilalommal, de mindezt vélhetően felülírta a tánc színpadi, bemutató jellege, mely eltért a táncolás helyi értelmezésétől. „Jött karácsony, csináltak szerbáreát [ünnepséget] karácsony előtt. Akkor böjti napok [voltak], de az iskolánál kellett táncolni. Akkor csináltak táncot a gyermekek, s nagyocskák, legények. Ott táncoltam az iskolánál enser [mindig].”⁵²

Az ezredfordulót követően megjelenő, délutáni munkarendű magyar iskola tevékenységi körébe tartozik a helyi hagyományok felkutatása és azok viszszeresítése. Mindez újabb táncolási lehetőséget nyújt a magyarul tanuló gyermekeknek és a „Kerek alma falapi asszonykórus” tagjainak,⁵³ hiszen az iskolai ünnepekre vagy más belföldi, esetleg magyarországi rendezvényekre készülve táncpróbákat tartanak. A gyermekek táncpróbáit egy helyi születésű asszony, Bogdán Gátu Klára vezeti, aki az előadások alatt férjével közösen szolgáltatja a zenekíséretet. A felnőtt tánccsoportot, melynek ő maga is a tagja, a magyar tanítóval közösen irányítják. A próbákat a magyar iskola régi épületében (a *régi gradinicánál*) vagy Bogdán Gátu Klára házában az udvarán tartják meg.

Ehhez a tevékenységi körhöz szorosan kapcsolódik a Magyarfalusi Napok elnevezésű program, mely 2006 óta kerül megrendezésre a faluban, lehetőség

52 Elmondta: 1928-ban született magyarfalusi asszony.

53 A felnőtt ének- és tánccsoport saját Facebook-oldallal rendelkezik Magyarfalusi asszonykórus néven.

szerint minden nyáron.⁵⁴ Ennek főszervezője Bogdán Tibor, a helyi hagyományörző asszony fia, akinek munkáját több alkalommal Iancu Laura, helyi születésű néprajzkutató segítette. A rendezvény programjai között szerepel más moldvai magyar települések táncsoportjainak előadása, a magyarfalusi táncsoportok fellépése és a kora esti *táncház*.⁵⁵ A Magyarfalusi Napok programjain a faluközösség minden tagja részt vehet korosztálytól függetlenül.⁵⁶

Összegzés

Jelen tanulmány a moldvai Magyarfalva táncéletének egy szegmensét, az ünnepekhez, a szórakozáshoz és a hagyományörzéshez kapcsolódó táncalkalmak körülményeit tárgyalta. A kutatás által figyelemmel kísért időszak alatt a falu táncéletének átalakulása elsősorban a táncalkalmak helyszínének, időpontjának és résztvevőinek változásaiban érhető tetten. Az 1940-es és a 2010-es évek között a kültéri, nappali, közösségi szervezésű és részvételű kalendáriumi ünnepekhez kapcsolódó táncalkalmak száma lecsökkent, a szórakozás rendszeres táncalkalmai a faluban megszűntek, az emberi életfordulók mulatságai viszont számuk és jelentőségük tekintetében előtérbe kerültek. Az egykori közösségi táncélet egyre inkább privát térbe vagy épp a településen kívüli szórakozóhelyekre szorult, a lokális jellegű organikus táncszervezés pedig mindinkább organizálttá vált. Ezen átalakulás összefüggésbe hozható a Moldvát és Magyarfalut érintő regionális és helyi érvényű gazdasági és társadalmi változásokkal, melyek részletes kifejtésére egy következő tanulmányban vállalkozom.

54 2016 óta anyagi támogatás hiányában nem tudják megszervezni az eseményt.

55 A táncház kifejezés Magyarfaluban a magyar iskola működésének köszönhetően jelent meg, azonban továbbra sem épült be a helyi szóhasználatba.

56 A programsorozatnak külön honlapja is van a www.magyarfalusinapok.blogspot.com oldalon.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Benkő 1976.** Ünnepek. In: Benkő Loránd: (főszerk.): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 3. Ö–ZS. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. 1053.
- Bucşan 1977.** Bucşan, Andrei: A román néptánc sajátosságai. In: Kaposi Edit – Pesovár Ernő (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok* 9. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 1977. 314–342.
- Chiseliţă 2009.** Chiseliţă, Vasile: Muzica tradiţională de dans. In: Ghilaş, Victor – Chiseliţă, Vasile – Galaicu, Violina – Şarban, Ion (Eds.): *Arta muzicală din Republica Moldova. Istorie şi modernitate*. Grafema Libris, Chişinău, 2009. 339–366.
- Giurchescu 1995.** Giurchescu, Anca: *Romanian Traditional Dance*. Wild Flower Press, Mill Valley, CA, 1995.
- Gunda 1990.** Gunda Béla: A moldvai magyar népi műveltség jellegéhez: Néprajzi gyűjtőúton a moldvai magyaroknál. In: Niedermüller Péter (szerk.): *Népi kultúra – Népi társadalom. Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve* 15. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 37–87.
- Gyapjas et al. 1952.** Gyapjas István – Hubay Győző – Jankovich Erzsébet – Simon Antal – Somlai István – Végvári Rezső: [Jelentés, cédulázott szöveges gyűjtés, zenei lejegyzés.] Digitalizált kézirat. Zenetudományi Intézet, Népzene- és Néptánckutató Osztály és Archívum, Kézirattár, Akt. 220, 1952. 1–93.
- Halász 2020.** Halász Péter: *Az első csóktól az első gyermekig. A párválasztás, a házasság és a gyermek a moldvai magyarok szokás- és hiedelemvilágában*. Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2020.
- Huizinga 1949.** Huizinga, Johan: *Homo Ludens. A Study of the Play-element in Culture*. Routledge, Kegan Paul Ltd., London–Boston–Henley, 1949.
- Iancu 2011.** Iancu Laura: *Helyi vallás a moldvai Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat*. Doktori disszertáció, kézirat. Pécsi Tudományegyetem, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Néprajz–Kulturális Antropológia Doktori Program, Pécs, 2011.
- Kós 1997.** Kós Károly: Moldvai csángó menyegző (1949). In: Pozsony Ferenc (szerk.): *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve* 5. *Dolgozatok a moldvai*

- csángók népi kultúrájáról*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 1997. 73–95.
- Laknerné–Porvay 1986.** Laknerné Brückler Andrea – Porvay József: *Az Egyházaskozáron élő moldvai csángók táncagyománya*. Szakdolgozat. Zenetudományi Intézet, Népzene- és Néptánckutató Osztály és Archivum, Kéziratár, Akt. 1210, 1986. 1–26.
- Martin 1990.** Martin György: Magyar táncdialektusok. In: Hoppál Mihály (szerk.): *Magyar Néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990. 390–451.
- Martin–Kallós 1970.** Martin György – Kallós Zoltán: A gyimesi csángók táncélete és táncai. In: Dienes Gedeon – Maácz László (szerk.): *Táncstudományi Tanulmányok*. Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata, Budapest, 1970. 195–254.
- Németh 2009.** Németh László: Magyar népzene Moldvában. In: Tálás Ágnes Judit (szerk.): *Moldvai táncok – Klézse, Somoska. A Kárpát-medence táncos öröksége sorozat IV. része*. Oktatási segédanyag – DVD. Hagyományok Háza, Budapest, 2009. 1–23.
- Nyíri 1977.** Nyíri Tamás: Homo festivus. *Vigilia*, 42. (1977) 10. sz. 649–656.
- Péterbencze 2020.** Péterbencze Anikó: A moldvai csángó-magyar táncok jellemzői a Bákó környéki lokális közösségekben. In: Lanszki Anita (szerk.): *Tánc és kulturális örökség. VII. Nemzetközi Táncstudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Egyetemen*. Magyar Táncművészeti Egyetem, Budapest, 2020. 183–193.
- Rubinyi 1901.** Rubinyi Mózes: A moldvai csángók múltja és jelene. *Ethnographia*, 12. (1901) 4. sz. 166–175.
- Tánczos 2015.** Tánczos Vilmos: Négy börtöntörténet az ünnep lényegéről. *Korunk*, 26. (2015) 12. sz. 3–8.
- Veress 1989.** Veress Sándor: Moldvai gyűjtés. Szerkesztette: Berlász Melinda és Szalay Olga. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1989.

